

אופציה ציבורית - רגולציה ו"הלאמה שקטה"

"האופציה הציבורית" - חברה ממשלתית שמתחרה מול החברות הפרטיות בענף ובזכות חוסר עניינה ברווחים מסוגלת להציע מחירים נמוכים יותר, שירות טוב יותר ופחות אפליה - היא אחד הכלים אותם צריכים הסוציאלי-דמוקרטים לשקול כשהם חושבים על הלאמה וביטול מהלכי ההפרטה

אלעד הן

אם נניח לשאלה האם האופציה הציבורית היא האפשרות הטובה ביותר לרפורמה במערכת הבריאות האמריקאית (אין לי את המומחיות לענות על כך), ברור שהרפובליקנים צודקים בכך שהם רואים סכנה לסדר הניאוליברלי בהצעות בנוסח האופציה הציבורית. האופציה הציבורית מסוכנת עבורם משתי סיבות מרכזיות: האופציה הציבורית היא כלי שליטה רגולטיבי: השליטה הממשלתית בשחקן מרכזי בשוק רב משתתפים כלשהו תאפשר לממשלה לקבוע סטנדרטים מינימליים שונים. בדוגמה של ביטוח הבריאות, ברור שהאופציה הציבורית תאפשר לממשלה להגדיר מחיר מינימום לביטוח שלפיו ביטוחים פרטיים אחרים ינסו להתיישר. זהו כלי רגולטיבי רב עוצמה שהולך צעד משמעותי לכיוון ההפוך מנתיב הממשלה הקטנה והדה-רגולציה של הניאוליברליזם.

באופציה הציבורית טמון פוטנציאל התרחבות שיש בו יסוד של "הלאמה שקטה": כפי שחוששים הרפובליקנים, אופציה ציבורית יכולה ליצור, ככל שהיא תתקיים לאורך זמן וככל שהסטנדרטים שהיא תגדיר יהיו נוקשים יותר, שוק שנשלט על-ידי העסק הממשלתי, גם אם העסק הממשלתי לא יהפוך להיות העסק היחיד בתחום. בדרך זו יכול להיווצר שוק בו את עיקר השירותים בתחום כלשהו

הביטוי "אופציה ציבורית" (Public Option) הופיע ככינוי לאחת ההצעות לרפורמה שהציע ברק אובמה למערכת ביטוח הבריאות האמריקאית. הרעיון הבסיסי (שלא יושם ועדיין נמצא בדיונים - ראו מאמרו של איתי סנד בגליון 47) היה ליצור ביטוח בריאות בשליטה ממשלתית שיתחרה בביטוחים האחרים, יהיה מחויב לקבל כל מבוטח ויהיה מחויב למחירים ולדמי ניהול נמוכים יותר.

אחת התגובות של הרפובליקנים היתה שהתכנית מסוכנת לעולם הביטוח האמריקאי, היות שבהיעדר צורך לחולל רווחים התכנית תוכל להציע מחירים נמוכים יותר ותוכל, לבסוף, לחסל את כל המתחרים ולהפוך לשחקן היחיד בשוק. מסתבר שאמונתם של הרפובליקנים ביעילותם של התאגידים למול תחרות אמיתית עד כדי כך קטנה. כנגדם גרסו מקדמי התכנית שהאופציה הציבורית, בדיוק בגלל עלויותיה הנמוכות יותר, תוריד באמצעות התחרות את המחירים בכל שוק ביטוח הבריאות האמריקאי, שמחיריו הגבוהים הם אחת הסיבות לכך שכרבע מהאמריקאים לא מבטחים כלל.

אחת התגובות של הרפובליקנים לאופציה ציבורית בביטוח בריאות היתה שהתכנית מסוכנת לעולם הביטוח האמריקאי, היות שבהיעדר צורך לחולל רווחים התכנית תוכל להציע מחירים נמוכים יותר

אלעד הן הוא חבר ביסו"ד, עורך את "חברה" וחבר בכוח לעובדים - ארגון עובדים דמוקרטי /// דוא"ל: eladhen@yesod.net

האופטי של חברת החשמל והפיכת בנק הדואר לבנק מסחרי) מעורב השר משה כחלון. נראה שמהו בצורת החשיבה שלו מביא אותו לנקוט בקו הזה. אין בכך כדי להצדיק את ישיבתו בתוך ממשלת הפרטה והצנע של ביבי, אך יש בכך לכל הפחות עניין שראוי לשים אליו לב.

יתרונות וקשיים

לפי פעולתו של כחלון נראה שאחד היתרונות של האופציה הציבורית היא היתכנות מסוימת ליישמה מתוך המציאות הניאו-ליברלית. יתכן שניתן להתחיל וליישם אותה "בקטן" ולהרחיב אותה בהדרגתיות.

אם מניחים, כמוני, שחלק מהחכמה בהפיכת הכיוון הניאו-ליברלי צריכה להיות במציאת דרכים לבנות את הכוח של הדרך הסוציאל-דמוקרטית בצורה שהולכת ומתגברת תוך כדי תנועה, הרי ששיטות כמו האופציה הציבורית חיוניות לנו.

יתרון נוסף הוא יתרון הסברתי. ביחס להלאמה בה הממשלה רוכשת חברה פרטית האופציה הציבורית נראית דרך עדינה יותר ובעלת מוניטין פחות רע. קשה יותר להסביר לציבור מדוע אסור שבחברות הדורסניות תתחרה חברה ממשלתית מאשר להסביר מדוע "אסור לקחת רכוש של מישהו אחר". קו ההסברה בו נוקטים בד"כ תומכי השוק החופשי פונה אל תחושת הרכוש הפרטי של הציבור שמאויים מהרעיון שרכושו ילקח ומשליך זאת על רכושם של בעלי הון. האופציה הציבורית דורשת מהניאו-ליברלים פעולות לוגיים גדולים יותר, אם כי כפי שמוכיח המאמץ הרפובליקני כנגד האופציה הציבורית בביטוח הבריאות - לא בלתי אפשריים.

לבסוף, לאור הקשיים שניצבים בדרכן של ההצעות שפירטתי, אנחנו למדים שגורמים ניאו-ליברליים רבים מודעים לסכנות הפוטנציאליות של האופציה הזאת ונאבקים בה. כך שהיכולת לקדם אותה "מתחת לרדאר" היא כנראה מוגבלת. אין, לבסוף, ברירה אלא ליצור את העוצמה הפוליטית הנדרשת כדי להתחיל וליצור את הדרך הזאת. ///

צילום: Bernard Pollack

בתחום האינטרנט המהיר, כבר שנים שחברת החשמל מעוניינת לנצל את התשתית שלה כדי לספק אינטרנט מהיר וזול לכל בית באמצעות סיבים אופטיים. הדבר יקרה ככל הנראה בעתיד הקרוב, אלא שכמובן, ההיגיון הניאו-ליברלי דואג ששירותי האינטרנט הללו יסופקו על ידי חברה ש-60% ממנה יהיו בבעלות פרטית ורק 40% יהיו בידי חברת החשמל. לפי הפרסומים בעיתונות הרצון הוא להימנע ממצב בו חברת החשמל והכנסותיה בתחום החשמל יסבסדו את עלויות האינטרנט. במילים אחרות, הם רוצים להימנע מתחרות קשה מדי לחברות הפרטיות ומהיתרונות והכוח הגלומים באופציה הציבורית.

גם בתחום הבנקאות קיימת הצעה שמתגלגלת כבר שנים להפוך את בנק הדואר לבנק מסחרי שיוכל לתת שירותים בנקאיים פרטיים זולים ללא כוונות רווח. בנק הדואר גם היום מסוגל להציע ניהול חשבון עו"ש ללא עמלות ופריסת סניפים מרשימה (הח"מ מנהל בו חשבון קטן מזה שנים מספר). ההצעה להפוך אותו לבנק מסחרי לכל דבר נתקלת כרגע בסירוב של בנק ישראל. הטענות נגדו, מלבד טענות שונות על כך שהוא אינו ערוך טכנית להפיכה לבנק, הן על כך שהבנק בבעלות המדינה. בנק ישראל דורש שבנק הדואר יופרט לפני שיותר לו להיות בנק מסחרי משום שלדבריהם לא יתכן שחברה בבעלות המדינה תתחרה בחברות פרטיות. אם כן, גם בבנק ישראל יושבים היום אנשים שרואים סכנה באופציה הציבורית ובמימושה להתמשכות סדר היום של הפרטה.

מעניין לציין שבקידום כל ההצעות הללו (המפעילים הווירטואליים, האינטרנט

מספקת האופציה הציבורית, כשעסקים פרטיים מספקים רק פתרונות נישה לתחומים צרים.

אופציה ציבורית והלאמה

ברצוני להציע את האופציה הציבורית כאחד הכלים אותם צריכים הסוציאל-דמוקרטים לשקול כשהם חושבים על הלאמה וביטול מהלכי הפרטה. אם הדרך הניאו-ליברלית הופכת את הממשלה לקבלן משנה של ההון, האופציה הציבורית יכולה, פוטנציאלית, להפוך את ההון הפרטי ופעולותיו לקבלני משנה של מדיניות ממשלתית לה יהיו כפופים. באילו ענפים יכולה האופציה הציבורית להציע פתרון טוב בישראל? התחומים המובהקים הם תחומי תשתית בהם התשתית עצמה מופרטת ובהם אופציה ציבורית תוכל להפעיל רגולציה הולכת וגוברת על התחום ולייצר שליטה ציבורית הולכת ומתגברת על התשתיות המופרטות. קחו למשל את תחום התקשורת הסלולרית. אפשר לראות את המפעילים הווירטואליים שקידם משה כחלון כהצעה לתוך האפשרויות שקיימות בתחום. המפעילים הווירטואליים, גם אם הם פרטיים, מתייחסים לתשתית הסלולרית הפרטית כתשתית קיימת, קונים זמן אוויר בסיטונאות ומוכרים אותו ללקוחות. ניתן לחשוב על יצירת מפעיל וירטואלי ממשלתי שישתמש בתשתיות הסלולריות הקיימות ויציע שימוש בהן במחירים נמוכים בהרבה. אפשר גם ללכת על כיוון רחב יותר של פרישת רשת סלולרית נוספת, ציבורית, שתתחרה ברשתות הפרטיות, אך נראה לי שיש יתרונות לניצול הרשתות הקיימות.